

Skupština Crne Gore
Odsjek za istraživanje, analizu, biblioteku i dokumentaciju

Istraživački rad:

Žene u Skupštini Crne Gore

Podgorica, jul 2013. godine

Broj: 03/2013

Klas. br: 00-52/13-

Datum: jul 2013. godine

Pripremio: Odsjek za istraživanje, analizu, biblioteku i dokumentaciju

*Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore

Sadržaj

Uvod	4
1. Rezime glavnih nalaza istraživanja.....	5
2. Pravni okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori	6
3. Položaj žena u Skupštini Crne Gore – istorijski pregled	7
Tabela 1. Učešće žena u Skupštini Crne Gore od 1946. do 2013.	8
Tabela 2. Obrazovna struktura poslanica Skupštine Crne Gore u 24. i 25. sazivu.....	9
Tabela 3. Broj žena članica radnih tijela u 25. sazivu.....	10
Izvori	12

UVOD

Proces demokratije sam po sebi zahtijeva stalno unapređenje kroz preispitivanje i razumijevanje novih vrijednosti, a naročito u XXI vijeku kada jedan od velikih izazova demokratiji širom svijeta predstavlja povećanje učešća žena u politici i javnom životu. Do danas su zabilježene značajne promjene u načinu na koji žene i muškarci dijele poslovne i porodične obaveze, a parlamenti sve više odražavaju novu stvarnost i nastoje da se transformišu u rodno-senzitivne institucije. Rodno-senzitivni parlamenti jednako odgovaraju na potrebe i interese muškaraca i žena u okviru svoje strukture i načina funkcionisanja i nastoje da otklone prepreke za potpuno učešće žena, pružajući time pozitivan primjer društvu u cjelini. Uvođenjem kvota kao posebnih mjera takođe je postignut značajan napredak u pogledu povećanja broja žena u parlamentima.

U kontekstu postizanja rodne ravnopravnosti u zakonodavnoj grani vlasti, neophodno je ravnopravno učešće poslanica u radu parlamentarnih odbora koji predstavljaju srž parlamenta, s obzirom na to da stvaraju prostor za detaljno razmatranje značajnih pitanja. Obično, parlamentarni odbori rukovode se nizom utvrđenih pravila, najčešće sadržanih u poslovnica, ali i nezvaničnim, nepisanim pravilima, na osnovu kojih se određuje npr. koji poslanik će biti član određenog odbora, a koja imaju značajan uticaj na učešće žena i muškaraca u odborima. Prema rezultatima istraživanja koje je Interparlamentarna unija (IPU) sprovela 2011. godine, poslanice se obično nalaze na čelu odbora koji se bave rodnom ravnopravnošću, pravima žena, socijalnim pitanjima, te pitanjima porodice, zapošljavanja i obrazovanja. Sa druge strane, na čelu odbora koji se bave pitanjima vanjskih poslova, bezbjednosti, odbrane i ekonomije nalaze se muškarci.¹

U Crnoj Gori žene čine većinu stanovništva. Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine žene čine 51% stanovništva². Međutim, bez obzira na udio žena u ukupnom stanovništvu, njihova društvena moć opada ili raste u zavisnosti od zastupljenosti u raspodjeli političkih funkcija na nacionalnom i lokalnom nivou, što je jedan od važnih indikatora rodne ravnopravnosti i ključni činilac demokratizacije društva.³

U nastavku teksta predstavljene su informacije u vezi sa pravnim okvirom za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, te informacije u vezi sa položajem i zastupljenošću žena u zakonodavnoj grani vlasti u istoriji crnogorskog parlamentarizma, tačnije od 1946. godine do danas.

¹ Dr. Sonia Palmieri, *Gender Sensitive Parliaments: A Global Review of Good Practice*, Inter-parliamentary Union, No. 65 – 2011, <http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf> (27.6.2013)

² Monstat, Zavod za statistiku Crne Gore <http://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/MONTENEGRO%20-%20CRNOGORSKI.pdf> (27.6.2013)

³ „Žene u vlasti 1990-2003“, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, Podgorica, 2004.

1. REZIME GLAVNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA

Od sticanja biračkog prava za žene u Crnoj Gori 1946. godine do danas postignute su promjene po pitanju aktivizma i zastupljenosti žena u političkom životu, naročito u zakonodavnoj grani vlasti. Udio žena u zakonodavnoj grani vlasti tokom istorije postepeno se povećavao, od tri parlamentarke (od ukupno 107 poslanika) koliko ih je bilo izabrano na prvim izborima u Crnoj Gori nakon sticanja prava glasa za žene, do 14 (od ukupno 81 poslanika) na početku aktuelnog saziva Skupštine Crne Gore. U istoriji crnogorskog parlamentarizma samo jednom je za predsjednicu Skupštine bila izabrana žena (2001. godine), a pored nje tokom istorije još dvije žene bile su u najužem rukovodstvu Skupštine (Kolegijum).⁴

U analiziranom periodu od 1946. godine do danas može se primijetiti da su žene donekle bile zastupljene na čelu odbora, i to najčešće odbora koji su se bavili pitanjima socijalne politike, zdravlja, prosvjete, te rodne ravnopravnosti. Izuzetak su 1990. godina, kada je žena bila imenovana na čelo Odbora za društveno-ekonomske odnose i politički sistem, i 1991. godina, kada je žena imenovana za predsjednicu Mandatno-imunitetske komisije.⁵ Što se tiče članstva u odborima, žene su uvijek bile zastupljene u određenoj mjeri, ali je karakteristično da ni u jednom sazivu, uključujući i aktuelni saziv, žena nije bilo u sastavu Odbora za bezbjednost i odbranu.⁶

Trenutno, u Skupštini Crne Gore žene čine gotovo 17% ukupnog broja poslanika, što je najveći procenat u istoriji crnogorskog parlamentarizma. Međutim, u Rezoluciji Evropskog parlamenta o Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012. godinu⁷, navodi se da je u vezi sa pravima žena i rodnom ravnopravnošću postignut ograničen napredak, i naglašava da i dalje postoji problem nedovoljne zastupljenosti žena u Skupštini Crne Gore, na ostalim rukovodećim pozicijama i tržištu rada. „Ostvarivanje principa rodne ravnopravnosti na svim nivoima i u svim oblastima društvenog života predstavlja preduslov za evropske integracije, ali i cjelokupnu emancipaciju crnogorskog društva“.⁸

Odbor za rodnu ravnopravnost, kao radno tijelo Skupštine Crne Gore, ima veoma značajnu ulogu u postizanju rodne ravnopravnosti. U cilju unapređenja prava žena, jedna od novina u Skupštini Crne Gore uključuje održavanje Ženskog parlamenta povodom Međunarodnog dana žena, čije je prvo zasjedanje održano 8. marta 2012. godine. Naime, Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore jednom godišnje organizuje Ženski parlament povodom Međunarodnog dana žena sa namjerom podizanja svijesti o značaju prava žena u Crnoj Gori. Tom prilikom članovi/ice Vlade Crne Gore odgovaraju na pitanja učesnica, predstavnica ženskih grupa parlamentarnih partija, kao i predstavnica civilnog društva. Skup se organizuje u okviru mjera unapređenja ženskih ljudskih prava, posebno u svijetlu procesa evropskih integracija, kao i uspostavljanja kritičkog odnosa prema ostvarenim rezultatima u toj oblasti, eliminisanja svih oblika diskriminacije i povećanja stepena posvećenosti promociji i zaštiti ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, neophodnih za demokratski razvoj društva.⁹

⁴ Drobniak, Nada „Ženska strana parlamenta“, Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, Podgorica, decembar 2010.

⁵ „Žene u vlasti 1990-2003“, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, Podgorica, 2004.

⁶ Drobniak, n.d.

⁷ European Parliament Resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Montenegro <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0185+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (27.6.2013)

⁸ Puzigaća Milka, Šturanović Petar, Pajvančić Marijana „Istraživanje o poznavanju i primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u institucijama Crne Gore“, Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, Podgorica, 2012.

⁹ <http://www.skupstina.me/index.php/me/gradjani/zenski-parlament>

2. PRAVNI OKVIR ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U CRNOJ GORI

Pravni okvir za učešće žena u Skupštini Crne Gore predstavljaju Ustav Crne Gore¹⁰, Zakon o rodnoj ravnopravnosti¹¹ i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika¹².

Aktivno i pasivno biračko pravo za žene garantovano je Ustavom Crne Gore (član 45). Osim toga, Ustav propisuje da država garantuje ravnopravnost žena i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti. Jedno od načela Ustava je zabrana svake neposredne ili posredne diskriminacije, po bilo kojem osnovu. Uvođenje posebnih mjera (pozitivne akcije koje imaju za cilj postepenu eliminaciju istorijski uslovljenih nejednakosti) ne smatra se diskriminacijom.

Na osnovu ustavnog načela o zabrani diskriminacije, u julu 2007. godine usvojen je Zakon o rodnoj ravnopravnosti, čime je u Crnoj Gori, kroz zakon, promovisana rodna ravnopravnost i utvrđeni principi za njeno ostvarivanje. Osim toga, Zakon predstavlja prvi zakon protiv diskriminacije na osnovu pola u Crnoj Gori i, time, značajan korak u daljem razvoju demokratije i vladavine prava. Zakonom o rodnoj ravnopravnosti propisani su mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti. U cilju eliminacije diskriminacije po osnovu pola i postizanja rodne ravnopravnosti, Zakonom su utvrđene obaveze državnih organa, organa državne uprave i lokalne samouprave, javnih ustanova, javnih preduzeća i drugih pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja.

Dalje, Zakonom je predviđeno da Skupština Crne Gore i Vlada Crne Gore u okviru svojih nadležnosti, primjenjuju principe rodne ravnopravnosti, a naročito princip rodno balansirane zastupljenosti prilikom izbora i imenovanja na određene funkcije, obrazovanja radnih tijela i utvrđivanja sastava zvaničnih delegacija. Takođe, Zakon propisuje da političke stranke, svojim aktima, određuju način i mjere za postizanje rodno balansirane zastupljenosti žena i muškaraca u svojim organima, na kandidacionim listama za izbor poslanika i odbornika, u izabranim klubovima poslanika i odbornika i za izbor na javne funkcije na svim nivoima.

U skladu sa Zakonom, Vlada je u obavezi da usvoji Plan za postizanje rodne ravnopravnosti za period od četiri godine sa namjerom utvrđivanja ciljeva i definisanja mehanizama za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti. Prvi Akcioni plan bio je usvojen za period 2008-2012, a trenutno se primjenjuje Akcioni plan za period 2013-2017.

Institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori su: Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore koji je osnovan 11. jula 2001. godine i Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava, koje je ranije funkcionisalo kao Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, osnovana 2003. godine.

¹⁰ Ustav Crne Gore, Sl. list CG, br. 01/07 <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf> (28.6. 2013)

¹¹ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Sl. list RCG, br. 46/07 i Sl. list CG, br. 73/10, 40/11 http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina/cms/site_data/23_%20SAZIV%20ZAKONI/ZAKON%20O%20RODNOJ%20RAVNOPRAVNOSTI.pdf (28.6. 2013)

¹² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika, Službeni list CG, br. 46/2011 <http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag=%7BB3EA7C52-474C-423D-8921-3ACD728101F3%7D> (28.6.2013)

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika propisuje uvođenje kvote, kao afirmativne akcije, čime se predviđa da, u cilju ostvarenja rodne ravnopravnosti, na izbornoj listi treba da bude najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola.

3. POLOŽAJ ŽENA U SKUPŠTINI CRNE GORE – ISTORIJSKI PREGLED

Parlamentarizam u Crnoj Gori uveden je nakon proglašenja Ustava Knjaževine Crne Gore 19. decembra 1905. godine.¹³ Nakon izbora koji su održani naredne godine, u Zetskom domu na Cetinju 31. oktobra 1906. godine konstituisana je Narodna skupština koju je činilo 76 narodnih poslanika, uglavnom predstavnika plemena, od kojih su svi bili muškarci.

Žene u Crnoj Gori biračko pravo stekle su nakon Drugog svjetskog rata. Ustavom Federativne Narodne Republike Jugoslavije koji je donijet u januaru 1946. godine predviđeno je da svi građani, bez razlike na osnovu pola, narodnosti, rase, vjeroispovijesti, nivoa obrazovanja i mjesta stanovanja, koji su navršili 18 godina starosti, imaju pravo da biraju i budu birani u sve organe državne vlasti (član 23). Osim toga, Ustavom je utvrđeno da su žene ravnopravne sa muškarcima u svim oblastima državnog, privrednog i društveno-političkog života, te da za jednak rad imaju pravo na jednaku platu kao i muškarci i uživaju posebnu zaštitu u radnom odnosu (član 24).

Na temelju Ustava iz 1946. godine, na prvim izborima u Crnoj Gori održanim 3. novembra 1946. godine među ukupno 107 poslanika izabrane su tri poslanice u Ustavotvornu skupštinu Narodne Republike Crne Gore. Lidija Jovanović, Draginja Vušović i Dobrila Ojdanić bile su prve crnogorske poslanice. Od ukupno pet skupštinskih stalnih radnih tijela samo u sastavu jednog odbora bila je jedna žena, dok su na čelu svih odbora bili muškarci. Nakon usvajanja i proglašenja Ustava, Ustavotvorna skupština završila je sa radom i od 1947. godine nastavila rad kao Narodna skupština Narodne Republike Crne Gore, pri čemu je struktura parlamenta ostala ista do 1950. godine. Već u narednom mandatu koji je trajao od 1950. do 1953. godine broj poslanika povećao se na 161, od čega je sedam mjesta pripadalo ženama.¹⁴

Tokom istorijskog razvoja dolazilo je do promjena u sastavu crnogorskog parlamenta, što je, između ostalog, bilo uslovljeno usvajanjem novih ustava, ali se broj žena poslanica nije značajno mijenjao.

U parlamentarnom sazivu 1953-1958, prvi put žena je izabrana za predsjednicu odbora i to Odbora za socijalnu politiku i narodno zdravlje Republičkog vijeća. U tom su periodu četiri poslanice bile članice radnih tijela Republičkog vijeća Narodne skupštine.

Nakon izbora koji su održani 1965. godine, prvi put je u Predsjedništvo Skupštine izabrana žena (predsjednica Socijalno-zdravstvenog Vijeća Milica Pajković). Osim toga, u 12. sazivu Skupštine Socijalističke Republike Crne Gore 1974-1978, drugi put u istoriji, članica Predsjedništva bila je žena (predsjednica Društveno-političkog vijeća Mileva Gagović).¹⁵

Prvi višestranački izbori u Crnoj Gori održani su 9. decembra 1990. kada je procenat žena poslanica u jednodomnoj Skupštini iznosio 4,8%. „U tom periodu, žena je imenovana za predsjednicu Odbora za društveno-ekonomske odnose i politički sistem, a godinu kasnije na čelo Mandatno-imunitetske komisije takođe je izabrana žena.“¹⁶

¹³ Nolt, Alis „Esej o Crnoj Gori“, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“, Podgorica, 1996.

¹⁴ Drobnjak, n.d.

¹⁵ Drobnjak, n.d.

¹⁶ „Žene u vlasti 1990-2003“, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, Podgorica, 2004.

Prekretnicu u istoriji crnogorskog parlamentarizma po pitanju učešća žena predstavlja 2001. godina budući da je te godine prvi put na čelo Skupštine izabrana žena, Vesna Perović, koja je obavljala funkciju predsjednice do novembra 2002. godine. Istovremeno, 2001. godinu obilježilo je značajno povećanja žena u zakonodavnoj vlasti, ukupno osam poslanica (10,39%) bilo je imenovano na 13 različitih funkcija u skupštinskim odborima i komisijama. Takođe, iste godine je prvi put formiran skupštinski Odbor za rodnu ravnopravnost, na čijem čelu je bila žena, a od ukupno deset članova, sedam mjesta pripadalo je ženama.¹⁷

Do sticanja nezavisnosti Crne Gore 2006. godine i usvajanja Ustava 2007. godine broj poslanica nije se značajno mijenjao, tako da je u 23. sazivu Skupštine Crne Gore bilo devet, a u 24. sazivu 11 žena od ukupno 81 poslanika. Tokom 23. saziva samo na čelu Odbora za rodnu ravnopravnost bila je žena, dok su, tokom 24. saziva, na čelu dva skupštinska odbora bile žene (Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje i Odbor za rodnu ravnopravnost).

Novi 25. saziv Skupštine Crne Gore donio je izmjene u pogledu broja žena u Parlamentu, s obzirom na to da je na početku saziva izabrano 14 poslanica od ukupno 81. poslaničkog mjesta. Međutim, broj poslanica u Skupštini Crne Gore od 28. maja 2013. godine iznosi 13. Na čelu Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport i Odbora za rodnu ravnopravnost nalaze se žene.

U tabeli 1 u nastavku teksta dati su broj i procenat žena u odnosu na ukupan broj poslanika u periodu od 1946. do 2013. godine. Tabela 2 prikazuje obrazovnu strukturu poslanica u 24. i 25. sazivu, dok su u tabeli 3 predstavljeni podaci o zastupljenosti žena u radnim tijelima u 25. sazivu.

Tabela 1. Učešće žena u Skupštini Crne Gore od 1946. do 2013. godine

Mandat	Ukupno poslanika	Broj žena	% žena
1946-1950.	107	3	2,80
1950-1953.	161	7	4,35
1953-1958.	122	5	4,09
1958-1963.	150	7	4,66
1963-1969	508	59	11,61
1969-1974.	254	9	3,54
1974-1978.	135	17	12,59
1978-1982.	165	13	7,88
1982-1986.	165	22	13,33
1986-1989.	165	21	12,73
1989-1990.	165	21	12,73
1990-1992.	125	6	4,80
1992-1996.	85	7	8,24
1996-1998.	71	6	8,45
1998-2001.	78	4	5,12
2001-2002.	77	8	10,39
2002-2006.	75	10	13,33
2006-2009.	81	9	11,11
2009-2012.*	81	11	14
25. saziv 2012.	81	13	16,5
UKUPNO	2.851	258	9,05

Izvor: Drobniak, Nada „Ženska strana parlamenta“, Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, Podgorica, decembar 2010.

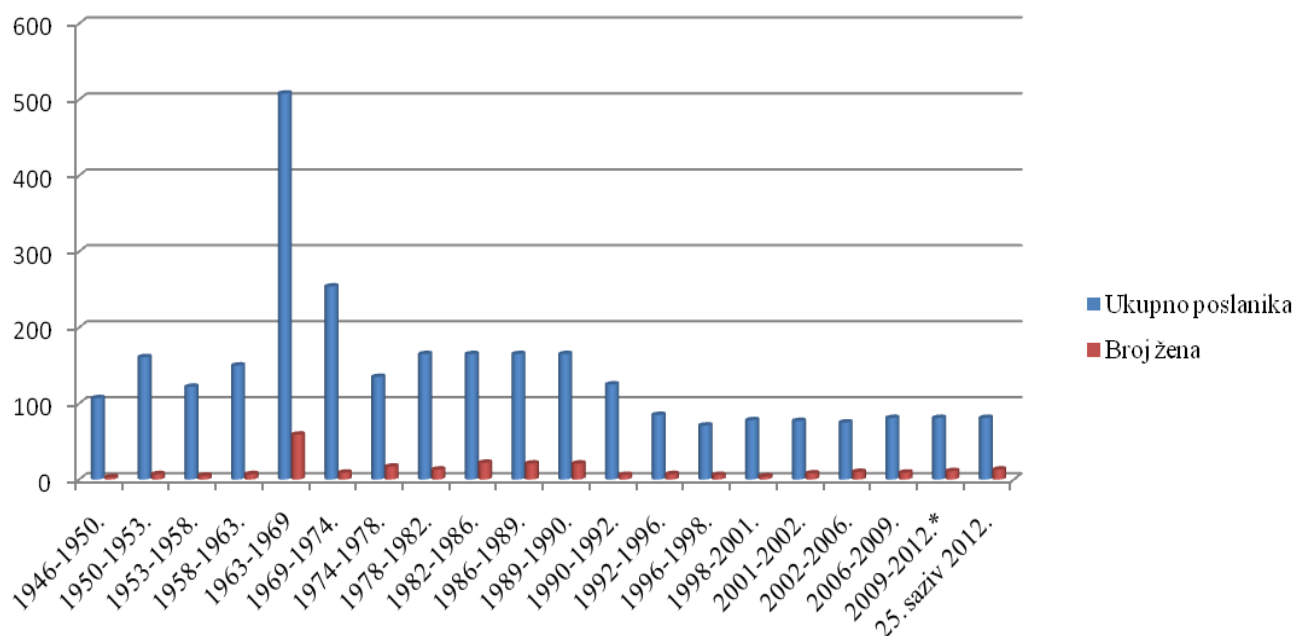
* Podaci za 24. i 25. saziv preuzeti su iz Izvještaja o radu Skupštine Crne Gore za 2012. godinu

http://www.skupstina.me/images/dokumenti/izvjestaji-o-radu/Izvjestaj_o_radu_u_2012.pdf

¹⁷ „Žene u vlasti 1990-2003“, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, Podgorica, 2004.

Grafik 1. Učešće žena u Skupštini Crne Gore od 1946. do 2013. godine

Tabela 2. Obrazovna struktura poslanica Skupštine Crne Gore u 24. i 25. sazivu

Školska sprema	24. saziv	25. saziv
Doktor nauka	0	1
Magistar	1	3
Visoka	10	9
Viša	0	0
Srednja	0	0
UKUPNO	11	13

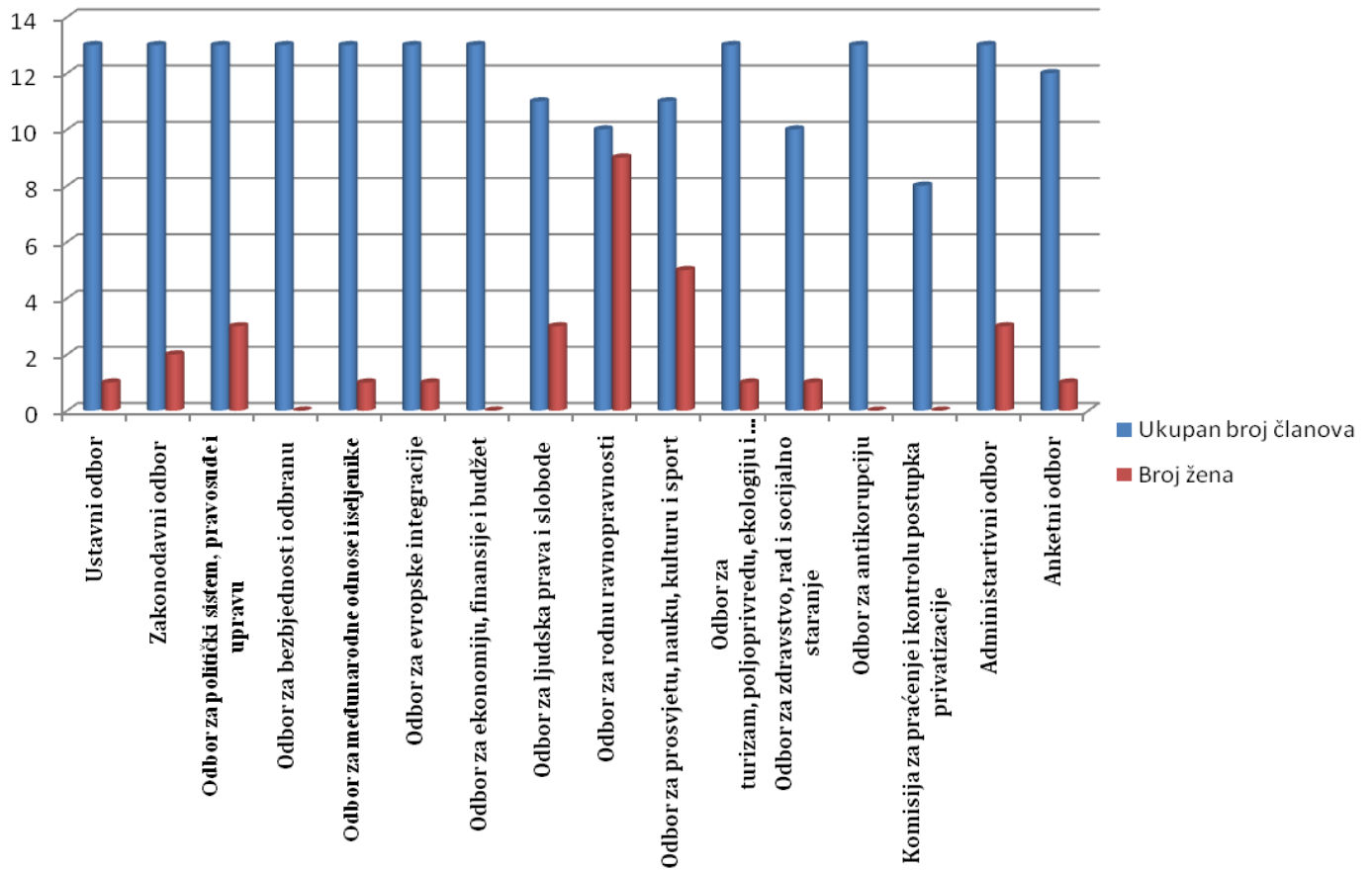
Izvor: Podaci za 24. i 25. saziv preuzeti su iz Izvještaja o radu Skupštine Crne Gore za 2012. godinu http://www.skupstina.me/images/dokumenti/izvjestaji-o-radu/Izvjestaj_o_radu_u_2012.pdf

Tabela 3. Broj žena članica radnih tijela u 25. sazivu

Naziv radnog tijela	Ukupan broj članova	Predsjedavajući	Broj žena	% žena
Ustavni odbor	13	M	1	7,7
Zakonodavni odbor	13	M	2	15,4
Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu	13	M	3	23,07
Odbor za bezbjednost i odbranu	13	M	0	0
Odbor za međunarodne odnose i iseljenike	13	M	1	7,7
Odbor za evropske integracije	13	M	1	7,7
Odbor za ekonomiju, finansije i budžet	13	M	0	0
Odbor za ljudska prava i slobode	11		3	27,3
Odbor za rodnu ravnopravnosti	10	Ž	9	90
Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport	11	Ž	5	45,4
Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje	13	M	1	7,7
Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje	10	M	1	10
Odbor za antikorupciju	13	M	0	0
Komisija za praćenje i kontrolu postupka privatizacije	8	M	0	0
Administrativni odbor	13	M	3	23,07
Anketni odbor za prikupljanje informacija i činjenica o događajima koji se odnose na rad državnih organa, povodom objavljivanja audio snimaka i transkripta sa sjednica organa i tijela DPS-a.	12	M	1	8,3

Izvor: Internet stranice Skupštine Crne Gore <http://www.skupstina.me/index.php/me/administrativni-odbor/aktuelnosti> (28.6.2013)

Grafik 2. Broj žena članica radnih tijela u 25. sazivu

Izvori

1. „*Žene u vlasti 1990-2003*“, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG, Podgorica, 2004.
2. Dr. Sonia Palmieri, *Gender Sensitive Parliaments: A Global Review of Good Practice*, Inter-parliamentary Union, No. 65 – 2011, <http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf> (27.6.2013)
3. Drobnjak, Nada „*Ženska strana parlamenta*“, Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, Podgorica, decembar 2010.
4. European Parliament Resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Montenegro <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0185+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (27.6.2013)
5. *Internet stranica Skupštine Crne Gore* <http://www.skupstina.me/index.php/me/administrativni-odbor/aktuelnosti> (28.6.2013)
6. *Izveštaj o radu Skupštine Crne Gore za 2012. godinu* http://www.skupstina.me/images/dokumenti/izvjestaji-o-radu/Izvjestaj_o_radu_u_2012.pdf
7. Monstat, Zavod za statistiku Crne Gore <http://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/MONTENEGRO%20-%20CRNOGORSKI.pdf> (27.6.2013)
8. Nolt, Alis „*Esej o Crnoj Gori*“, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“, Podgorica, 1996
9. Puzigaća Milka, Šturanović Petar, Pajvančić Marijana „*Istraživanje o poznavanju i primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u institucijama Crne Gore*“, Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, Podgorica, 2012.
10. Ustav Crne Gore, Sl. list CG, br. 01/07 <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf> (28.6. 2013)
11. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika, Službeni list CG, br. 46/2011 <http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag=%7BB3EA7C52-474C-423D-8921-3ACD728101F3%7D> (28.6.2013)
12. Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Sl. list RCG, br. 46/07 i Sl. list CG, br. 73/10, 40/11 http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina//cms/site_data/23_%20SAZIV%20ZAKONI/ZAKON%20O%20RODNOJ%20RAVNOPRAVNOSTI.pdf (28.6. 2013)